

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE WIE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 10:3

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder.

Medewerkers: Ds F. A. den Boeft, Helpman; Ds E. T. v. d. Born, Amersfoort; Drs R. H. Bremmer, Zwolle; Ds J. van Bruggen, Assen; Drs D. J. Buwalda, Kampen; Prof. P. Diddens, Kampen; Ds L. Doekes, Hilversum; Ds D. van Dijk, Groningen; Ds J. Francke, Rotterdam; P. Groen, Rotterdam; Prof. B. Holwerda, Kampen; K. v. Huizen, Groningen; A. Janse, Breda; Dr P. Jasperse, Leiden; Ds B. Jongeling, Apeldoorn; Ds H. Knoop, Rotterdam; Ds J. Meester, Haarlemmermeer; Mr J. Meulink, Enschede; Drs H. M. Mulder, Kampen; Dr G. K. Schoep, Den Haag; A. Schilder, Den Haag; Ds H. J. Schilder, Utrecht; Ds J. Smelik, Groningen; Dr H. Smilde, Groningen; Ds J. P. v. d. Stoel, Grootegast; D. Stroo, Bussum; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa, U.S.A.; Prof. C. Veenhof, Kampen; Ds G. Visée, Kampen; Ds C. Vonk, Schiedam; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds D. K. Wielenga, Rotterdam; A. Zijlstra, Groningen.

Alle stukken bestemd voor de Redactie: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 14, Kampen; voor medewerkers: rechtstreeks aan hen of aan de administratie.

Adm.-adres: Oosterbaan & Le Cointre N.V., Goes. Tel. 2424 — Postrek. Nummer 406040 ten name van „DE REFORMATIE“, GOES.

Abonn.: f 4.— per halfj., buitenl. f 10.— per jaar; losse nummers 20 cent, alles bij vooruitbetaling. Advertentiën: 20 cent per m.m.

INHOUD: Hoofdartikel: Is Europeesche Federatievorming raadzaam?, 10. — Gedicht. — Uit de Schrift: Onwaardig eten van het waarachtige sacrament (1 Kor. 11: 23—27). — Kerkelijk leven: Correspondentie (inzake „Amerika“). — Proceskosten studentencorps. — Op en

om 't kerkplein: De S van sleutel. — Boekbespreking. — Op verstrooidenreis. — Zending en Evang.: De kwestie van het evangelisten-ambt, 15. — Aan een jongeren tijdgenoot: Het „Turken-boekje“. — Groninger Brieven. — Perschoon. — Kerknieuws.

instelling kunnen geraken. Geheel zonder nationalen karaktertrek zullen zij nimmer zijn, hetgeen wij veilig kunnen aannemen, daar eenmaal een groote menigte, uit alle natie en stammen en volken en talen den lof zal uitroepen van Hem die op den troon zit (Op. VII, 9).

Wie zich, bij een herstelde geestelijke eenheid in Europa, een hergroepering van de Europeesche volken wil voorstellen, zal daarom goed doen zijn gedachten niet te richten op de federalisatie van geheel Europa, maar eerder te denken aan een nauwere samenwerking tusschen de Latijnsche landen onderling, de Germaansche landen in het Oosten onderling, en de landen van de middengroep. Voor hen die de Nederlandsche belangen moeten behartigen, betekent dit laatste natuurlijk niet, dat zij zich in de avonturen van Karel den Stoute moeten storten om een Bourgondisch of Lotharingsch middenrijk te doen herleven. Wijs zijn zij als zij niet trachten zich dieper tusschen Frankrijk en Duitschland in te wringen, maar hun Lotharingsche afstamming op andere wijze benutten. Tegenover hen, die de Nederlanden bij voorkeur aanwijzen als een klein landje, dat over het hoofd gegroeid is door de omliggende mogendheden en dat in 'n staat van burgerlijke onbelangrijkheid verkeert, kan namelijk ook worden gezegd, dat er in de kern van West-Europa naast Frankrijk en Duitschland altijd een derde mogendheid heeft bestaan, waar de Lage Landen een zelfstandige en welgefundeerde voortzetting van uitmaken.

De toestand, waarin de Europeesche christenheid zich bevindt, leent zich echter nauwelijks voor beschouwingen, waarbij wordt gerept over de geestelijke eenheid in Europa. Wie meent, dat het tegenwoordig met de eenheid van de Christenen wel zal meevallen, zal er goed aan doen, het leven van de Christenen eerst nog eens goed te bestudeeren. Dan zal hij kunnen leeren, dat in de H. Schrift staat geschreven, dat 't vergeefs is om God met menselijke geboden te eeren, maar dat iedere R. Katholiek verplicht is de geboden der R. Katholieke Kerk na te leven. En ook zal hij kunnen bemerken, dat er Protestanten zijn, die zich door hun eed op de confessie gebonden achten, doch moeilijkheden ondervinden, omdat er ook zijn, die wel dezen eed aflegden, doch zich daardoor niet gebonden achten. En dan zijn er ook, die iedere confessie uit den boeze achten en meenen, dat het spreken van de taal van een kerkelijke confessie tekort doet aan de hoogheid Gods.

Wij willen natuurlijk niet zeggen, dat ieder zich even scherp bewust is van deze afwijkingen. Bij velen is de praktijk beter dan de leer, en heerscht nog een eenvoudig vertrouwen op Christus, die hen met Zijn Woord en Geest regeert en beschermt. Maar dikwijls zijn zij toch aangewezen op geestelijke leidslieden, die temidden van deze verschillen wel degelijk bewust aan een bepaalden kant staan en die alarm slaan zodra iemand buiten hun straatje komt. Wie b.v. in het openbaar in eenvoudige taal Christus als den volkomen en eenigen Zaligmaker zou aanduiden, Hoofd der Kerk, door Wien God de Vader hemel en aarde regeert, zou daarom reeds op vele teenen trappen en de woede van velen ontketenen.

Daarom blijft er heden van die z.g. gemeenschappelijke christelijke beschaving in de praktijk zoo goed als niets over. De Christenen kunnen samen praten over loonen en prijzen (als ze er hetzelfde belang bij hebben), maar als ze gaan spreken over de verheerlijking Gods, die hun hart moet beheerschen, gaan ze uiteen. Hier zal geen verandering in komen zolang geen nieuwe bezieling naar de H. Schrift, door de Christenen vaart en hen tot herstel brengt in Hem, naar wien zij zich noemen. Dat herstel is onmisbaar, wil er ooit een eenheid van betekenis in Europa worden gevonden, en de beste bijdrage die de

Is Europeesche Federatievorming raadzaam? (X)

De gevolgen van het formeel gegeven van de onafhankelijkheid van Nederland

DE CHRISTELIJKE BESCHAVING IN EUROPA.

Nu zeggen sommigen, dat het spreken over niets anders dan democratie, vrijheid, menselijkheid, enz. inderdaad een verkeerde grondslag zal zijn voor een Vereenigd Europa. Maar, meenen zij, de Europeesche volken hebben toch een gemeenschappelijke christelijke beschaving, en juist die beschaving zou wel degelijk de grondslag van een Vereenigd Europa kunnen zijn.

Als men hierbij werkelijk het Christendom als grondslag voor een Vereenigd Europa wil voorstellen, en niet slechts de z.g. ethische waarden van het Christendom in bond met het humanisme, gelooven wij, dat men inderdaad op datgene wijst, waardoor men tot Europeesch herstel — en tot nauwere samenwerking — zou kunnen komen.

Want datgene, dat Europa eens tot een werkelijke geestelijke eenheid heeft gemaakt, is niet het humanisme, antiek of modern, maar de dienst Gods volgens het Evangelie. De kloof tusschen de Latijnsche en de Germaansche volken is in de vroege Middeleeuwen niet overbrugd door amphitheaters — die waren er niet meer — en ook niet door filmpaleizen, maar door de verkondiging van het Woord Gods in de Kerk. Het was de eenheid van denzelfden Heiligen Geest, en de gemeenschap met denzelfden Heiligen Geest, die maakte, dat de volken zich met elkaar konden verzoenen, en zelfs gedeeltelijk vermengen, als ware het om de waarheid van Paulus' prediking voor Colossae (III, 11) te doen blijken. Onder Karel de Groote was hier iets van te zien. Na de ontbinding van het rijk van Clovis en het verval van de Frankische Kerk, was het deze Frankenkonink, die er in slaagde herstel en eendracht te brengen door terugvoering van zijn landen tot de H. Schrift. Kardinaal de Jong schrijft, dat Karel's heroveringen voor het volk dikwijls echte preeken waren²⁶). Inderdaad zagen tijdgenooten hun aardschen koning als een Gideon en een David, die orde en bescherming bracht, en bovenal den strijd des geloofs aanbod naar binnen en naar buiten. Naar buiten: tegen Mooren en Saksers; tegen Longobarden en Avari. Naar binnen: tegen het bijgeloof en de beeldenverering in de Kerken, die verplicht werden tot het weer geregeld houden van synoden. De pauselijke invloed, die door Bonifatius sterk was vergroot, werd door Karel weer teruggebracht.

Het is natuurlijk niet moeilijk, om vanuit dezen tijd veel kritiek te hebben op Karel de Groote. Inderdaad heeft hij groote fouten gemaakt. Maar het noemen van

zijn naam is hier gerechtvaardigd, omdat hij heerscher was over 'n groot Europeesch rijk niet alleen, maar omdat hij ten slotte toch de sleutel hanteerde, die de Europeesche eenheid in die dagen mogelijk maakte. Dat was een politieke geloofseenheid, tamelijk dicht gebonden aan de H. Schrift, die ver uitging boven alle verschillen der stammen. En niet slechts de uiterlijke eenheid werd daardoor mogelijk, maar ook de innerlijke kracht van het groote rijk en de gemeenschappelijke bezieling.

Trouwens, gedurende de geheele Middeleeuwen waren de geesten in Europa bewogen door de gedachte van een „Corpus Christianum“, d.i. van een Christenrijk, dat nauw met de eene christelijke Kerk samenhang. Men dacht zich Europa als een eenheid, en de wereld daarbuiten als zendingsgebied. Zolang die eenheid door trouw van de Kerk niet slechts op schijn berustte, was daar niets tegen.

Thans bestaat deze eenheid echter niet meer.

Het is jammer, dat men onder de voorstanders van onmiddellijke Europeesche eenheid dikwijls hoort spreken over de „gemeenschappelijke christelijke beschaving“ der Europeesche volken, alsof de geestelijke eenheid er nog is in Europa. Het is waar, dat de figuur van Karel de Groote een gemeenschappelijke is in de geschiedenis van verschillende Europeesche volken. Maar sedert den tijd van Karel de Groote is er wel het een en ander gebeurd, en daardoor is juist die christelijke beschaving in Europa droevig verscheurd. De verscheurdeheid van christelijk Europa is thans wezenlijker dan zijn eenheid.

Zelfs lijkt het ons nog onwaarschijnlijk, dat een herstelde geestelijke eenheid in Europa dadelijk tot een verantwoorde politieke eenheid in Europa zou kunnen leiden. Want de erfenissen van Karel den Groote, waarop wij wonen, bestonden reeds in middeleeuwsche tijden uit een zuidwestelijken Latijnschen vleugel, een oostelijken Duitschen vleugel en een min of meer noordelijk middenstuk, dat noch tot dit Duitsche, noch tot het Latijnsche deel behoorde, maar een Germaansch stamland vormt, waarin de Latijnsche traditie betrekkelijk veel invloed had. Volgens die stukken is het groote Karolingische rijk uiteengevallen, en nu nog ziet men het Latijnsche Frankrijk, het Germaansche Duitschland en het middenstuk van Zwitserland, Elzas Lotharingen en de Lage Landen naast elkaar. Gedurende eeuwen hebben zich daardoor levensgewoonten tot bewust nageleefde tradities ontwikkeld, die een voorname rol spelen in de nationale politiek. In een federaal Europa zouden zij deze rol niet meer in die mate kunnen spelen, en nu kan men wel zeggen, dat dat alleen maar toe te juichen is, omdat alle volken tot één volk Gods moeten worden, maar dan vreezen wij toch, dat men deze zaken wat te idealistisch ziet. Men vergeet niet, dat ook bekeerde menschen slechts het beginsel der volmaaktheid, en niet de geheele volmaaktheid, bezitten, en slechts geleidelijk — dat is niet plotseling — tot een verandering van nationale

²⁶) G. Groen van Prinsterer, Gesch. van het Vaderland, 11; zie verder J. de Jong, Handb. der kerkgesch., II, Utrecht, 1947, 35; Chr. Dawson, The making of Europe, London, 1945.

Christenen daarom tot de Europeesche eenheid kunnen leveren, is dat zij elkaar opnieuw leeren vinden in de erkenning van de regeermacht van Christus over alle dingen, zoodat zij inderdaad weer geestelijke broeders en zusters van elkaar zijn, vrije kinderen van denzelfden hemelschen Vader, die vol zijn van toewijding om door hun leven een overtuigend bewijs te geven van de werkelijke kracht van Christus door het Evangelie.

Willen zij den weg naar zulk een Europeesch herstel inslaan, dan zal de ernst van hun streven moeten blijken uit het verzet dat zij bieden tegen ieder streven, dat er op is gericht hen van dien weg af te leiden.

Zoo'n vijandig streven is b.v. het forceeren van een uiterlijke, federatieve Europeesche eenheid zonder dat dit geestelijk rével nog heeft plaats gehad. Men dwingt daardoor immers de Christenen van verschillende herkomst en traditie met elkaar te praten nog voordat zij hebben geleerd hoe zij als Christenen met elkaar behooren te praten. En het gevolg zal zijn, dat zij het alleen maar over de loonen en de prijzen en de Russen zullen hebben. Door deze kortzichtige, puur uitwendige, Europeesche eenheid, die men thans per conferentie en partijbesluit wil vaststellen, maakt men het doel van een werkelijke Europeesche eenheid daarom alleen maar meer onbereikbaar.

Ook het besluit tot vorming van een Atlantisch of Europeesch leger is gevaarlijk door de wijze waarop dit besluit is genomen. Men had hierbij n.l. moeten spreken over de waarborgen, die men voor de handhaving van de onderlinge zelfstandigheid van de bij dit leger betrokken staten wilde geven. Daarvoor kan men b.v. vaststellen, dat de noodzaak tot de vorming van dit Atlantische leger thans voorkomt uit de bedreiging door Sovjet Rusland, zoodat, bij wegvallen van deze bedreiging in een anderen tijd, deze noodzaak van een Atlantisch leger ook wegvalt, en de Europeesche landen eenzijdig en de Amerikaansche anderzijds weer in goede verstandhouding hun eigen defensie-aangelegenheden kunnen regelen. In de plaats daarvan verklaren men echter, dat de oprichting van dit Atlantische leger een belangrijke inperking van de soevereiniteit van de staten beteekent, terwijl men dit dan nog min of meer een aanbeveling voor deze te vormen strijdmacht achtte. In plaats van het geestelijke rével, dat voor het herstel van Europa broodnodig is, stelt men op die manier de vorming van een Atlantische militaire oppermacht! In den tijd van de soldatenkeizers, die over de eenheid van 't Romeinsche Rijk moesten waken, was het weinig anders.

Ook zal 't wenschelijk zijn, als men alsnog bepaalt, dat niet de geheele nationale strijdmacht in deze Atlantische eenheid wordt ondergebracht. Het zal van groot belang zijn, dat een deel van de nationale strijd-

DEUTERONOMIUM 32:1-5.

Staten-vertaling.

Neig, hemel, nu ik spreken zal, de ooren, gij aarde, hoor de woorden van mijn mond. Mijn leer druip' als een regen in de voren, mijn spreken zij een dauw op dorren grond, als frissche regens, die de weiden drenken, als droppels, dat de droge akkers juichen. Den grooten naam des HEEREN zal 'k gedenken. Ik roep u, om voor onzen God te buigen!

Hij is een rots, gericht zijn al Zijn wegen; volmaakt is 't werk van Zijn rechtvaardigheid en nooit is tot het onrecht Hij genegen. Die eenwig in de waarheid Zich verblijft. Ja, Israel heeft het tegen Hem verdorven en om hun schande zal men hen verachten. Hij had Zijn volk tot kind'ren Zich verworven. Wie mocht dan ooit van hen dit kwaad verwachten?

Melodie: Beza „Les saints cantiques”. A. v. B.

macht ter volledige beschikking blijft van de nationale regeeringen, zulks als paedagogisch centrum van een te vormen kader en mede als concentratiepunt van de goede nationale gevoelens die nog in het volk leven.

(Hierbij zwijgen wij nog van het voor Nederland uitzonderlijke gevaar, waar Prof. Gerretson op wees, n.l. dat de mogelijkheid wordt geschapen, dat het Atlantische opperbevel besluit de verdediging van Nederland op te geven en de Nederlandsche divisies gelast de Atlantische belangen op IJsland of aan de Pyreneeën te verdedigen.)

Er zijn echter ook nog andere voorstellingen, die de Christenen van den weg van een nationaal herstel en van een Europeesch herstel afbrengen. We gelooven, dat het vooral deze drie zijn, die verwarring kunnen brengen:

1e. De verwachting, dat Europeesch herstel pas kan komen na een Russische bezetting.

2e. De meening, dat de groote kerkhervorming van de 16e eeuw de oorzaak is van de Europeesche verdeeldheid, en dat alleen een nieuwe onderwerping van de Europeesche volken aan het pauselijke gezag eenheid en herstel kan brengen.

3e. De meening, dat de verdeeldheid van Europa het gevolg is van het confessionalisme, dat de hervormers niet wilden prijsgeven.

We willen daarom besluiten met een korte bespreking van elk van deze drie meeningen.

Dr A. J. VERBRUGH.

UIT DE SCHRIFT

Onwaardig eten van het waarachtige sacrament

Want zelf heb ik (door betrouwbare overlevering) van den Heere ontvangen, wat Ik ook aan u overgegeven heb, dat de Heere Jezus in den nacht, in welken Hij overgeleverd werd, een brood nam en het, nadat Hij gedankt had, brak en zeide: Dit is mijn lichaam voor u; doet dat tot Mijn gedachtenis. Evenzoo ook den beker, na het gebruiken van den maaltijd, zeggende: Deze drinkbeker is het nieuwe verbond in mijn bloed. Doet dat, zoo dikwijls als gij dien drinkt, tot Mijn gedachtenis. Want zoo dikwijls als gij dit brood eet en den beker drinkt, verkondigt gij den dood des Heeren, tot dat Hij komt. Wie dus op onwaardige wijze het brood eet of den beker des Heeren drinkt, die zal schuldige zijn aan het lichaam en het bloed des Heeren.

1 Kor. 11:23-27.

Een van de ergste zonden, waardoor de gemeente van Korinthe haar Heer en Heiland bedroefde, was het ontheiligen van den „maaltijd des Heeren”.

Deze maaltijd — het Heilig Avondmaal — werd elken Zondag gehouden. En wel ná en in aansluiting met het z.g. liefdemaal.

Om zich goed te kunnen voorstellen hoe het in dezen met de korinthische gemeente stond, moeten we weten, dat de eerste christenen 's Zondags tweemaal samenkwamen. 's Morgens vroeg „bij het hanengekraal” en 't avonds omstreeks den tijd van den avondmaaltijd. Naar dezen Zondagavondmaaltijd namen de geloovigen steeds hun avondeten mee. Wat op deze wijze aan voedsel werd meegebracht gaf men aan den voorganger. En tijdens den eeredienst werd van het samengebrachte brood, vleesch en wat er verder aan spijzen en dranken mocht zijn, een liefdemaaltijd aangericht. Rijk en arm, voornaam en gering, vrije en slaaf, waren daarbij als gasten van den opgestanen Heer volkomen aan elkaar gelijk. Men zat zonder rekening te houden met rang of stand door en naast elkaar. Allen kregen evenveel en beleefden in de gemeenschap met Christus ook de waarachtige gemeenschap met elkaar. En aan het eind van dezen liefdemaaltijd, als een bekroning, een voleinding daarvan, werd de maaltijd des Heeren — het Heilig Avondmaal — gevierd.

Door de Korinthiërs werd nu deze Avondmaalsviering op 'n schandelijke wijze ontheiligd. Want men had van de liefdemaaltijden een weerzinwekkende caricatuur gemaakt. Zeker, ze werden nog wel gehouden. En allen namen nog wel het voor den Zondagavondmaaltijd bestemde eten mee naar de vergadering der huisgemeente. Maar bij het daarin gehouden liefdemaal at ieder het door hem zelf meegebrachte voedsel op. Met dit gevolg, dat de rijken overdadig aten en dronken van het fijnste voedsel en de kostbaarste dranken, terwijl de armen niet eens genoeg hadden om hun honger te stillen. En nadat zoo de liefdemaaltijd (!!!) gehouden was, ging men tot overmaat van geestelijke ongevoeligheid en heiligschennis óók nog het Heilig Avondmaal vieren!

Om nu de Korinthiërs tot inzicht in en bekeering van deze zonde te brengen, gaat Paulus vertellen wat het Heilig Avondmaal is en hoe het moet worden gevierd. En hij doet dat door nauwkeurig weer te geven wat de Heere bij de instelling van zijn Avondmaal deed en sprak.

Het eerste wat hij dan accentueert is dit, dat deze maaltijd van Jezus Christus is! Hij stelde dien in. Hij handhaaft hem de eeuwen door. Hij is daarbij de alleen Handelende, de alleen Gevende, de alleen Voedende. En het is nu de wil van Christus, dat bij iedere nieuwe Avondmaalsviering precies zóó zal worden gehandeld als Hij eenmaal deed en precies dát zal worden gezegd wat Hij eenmaal sprak. Wat onze Holland in den nacht in welken Hij overgeleverd werd deed en sprak, blijft de volstrekte, onveranderlijke norm voor alle gedachten, begeerten en handelingen der kerk bij elke avondmaalsviering. Alleen wanneer precies zoo gehandeld en gesproken wordt als Christus handelde en sprak, zal er van een werkelijken „maaltijd des Heeren” sprake zijn. Alleen dan is Christus aanwezig, alleen dan is Hij de Gastheer, alleen dan doet en geeft Hij wat Hij beloofde. Is de kerk of zijn haar leden hierin ontrouw, dan wordt de avondmaalsviering — die dan geen avondmaalsviering meer is! — een ijdele vertooning, ja, een Godslastering en een vloek.

Het eerste wat Christus naar Paulus' verhaal bij de instelling van het Heilig Avondmaal deed, was: brood nemen, God danken, het brood breken en zeggen: Dat is mijn lichaam voor u!

Er is ontzaglijk veel over deze woorden geschreven. Iemand heeft eens gezegd, dat we den precies inhoud daarvan nooit zullen kunnen weergeven. En wie in de geschiedenis van de kerk met deze woorden heeft zien worstelen zal dat graag toegeven. Maar al is de nauwkeurige omschrijving van den inhoud van dit korte zinnetje en speciaal van het woordje „is” uiterst moeilijk, desalniettemin is de bedoeling en strekking van deze woorden van Christus zoo simpel en klaar, dat een kind die kan verstaan. Christus noemt het brood, dat Hij breekt en uitreikt, zijn lichaam. Zijn lichaam, dat voor zijn kerk in den dood wordt overgegeven. En daarmee, dat Hij aan de zijnen dat brood geeft, geeft Hij hun tegelijk en waarachtig zijn lichaam. Dat wil zeggen: Christus geeft met het brood, onder het teeken van het brood, aan zijn kerk alles wat Hij met zijn dood voor haar verwierf. Hij maakt in en door het Avondmaal zijn voor zijn gemeente gedooide lichaam tot haar eigendom. Hij schenkt het haar bij iedere Avondmaalsviering.

En op dezelfde wijze waarop Christus van het brood sprak, sprak Hij ook van den beker. Deze beker, zoo zei Hij, is het nieuwe verbond. Hij is de nieuwe levensorde, de nieuwe gemeenschap, waarin God met zijn volk leven wil. Die beker is dat verbond. Wie hem drinkt, krijgt daar deel aan, wordt daarin geplaatst. En deze werking heeft deze beker door Christus' bloed. De beker schenkt dat door de kracht van den door Hem onderganen dood.

Het brood is het lichaam des Heeren, aldus Calvijn, omdat het zeker getuigt, dat het daardoor aangeduide lichaam aan ons gegeven wordt, of, anders gezegd: omdat de Heere, ons dat zichtbare teeken toereikend, ons tegelijk ook zijn lichaam schenkt. Want Christus is geen bedrieger, dat Hij door middel van ijdele tekenen een spel met ons spelen zou!). Het is daarom voor Calvijn buiten geschil, dat de waarheid (dus de verlossende kracht van Christus' dood, of anders gezegd: Christus' geofferde lichaam) met haar teken verbonden is. Dat wil zeggen, dat wij, wat de Geestelijke kracht ervan betreft, niet minder Christus' lichaam deelachtig worden als wij het brood eten!). Kortom: het lichaam van Christus wordt ons in het Avondmaal realiter (zooals men gewoonlijk zegt), dat wil zeggen: waarachtig gegeven, opdat het voor onze zielen een zaligmakende spijze zou zijn!). En evenzoo wordt ons met en door den beker Gods verbond geschonken.

Met bijzonderen nadruk heeft Christus voorts gezegd, dat het Avondmaal tot zijn gedachtenis moet worden gevierd. Telkens als het Avondmaal wordt gevierd, moeten dus allen, die daaraan deelnemen met heel hun hart aan Christus denken en zich Hem en zijn werk herinneren. Christus geeft in het Avondmaal zijn lichaam en bloed. Dat wil zeggen: Zichzelf met alles wat Hij voor zijn volk verworven heeft! En nu moet zijn gemeente op haar beurt in haar hart met Hem bezig zijn. Zij moet zijn woorden en daden overdenken. Ze moet de herinnering aan Hem vernieuwen. Anders gezegd: de zijnen moeten met nieuwe liefde en kracht naar zijn woord, zijn evangelie, luisteren. Het opnieuw „ter harte” nemen.

En wanneer nu de kerk zoo Avondmaal viert, verkondigt zij den dood van haar Heer en Heiland. Zij doet dat dan. Neen, die verkondiging is niet een toevoegsel, een soort appendix van het Avondmaal! Het ware Avondmaal-vieren is die verkondiging zelf. Als het naar 's Heeren inzettingen wordt gevierd is het een uitroepen van, ja, een jubelen over het wonder, de kracht, de genade die in den dood van Christus openbaar werden ter verlossing der wereld.

Maar — als het Avondmaal, op wat voor wijze ook, niet naar den wil van Christus wordt gevierd, dan vergripen zich de deelnemers aan het lichaam en het bloed des Heeren, dan behooren zij onmiddellijk bij de menigte, die Christus eenmaal naar Golgotha dreef en Hem aan het kruis sloeg. Voor hen is dan het Avondmaal geen bron van heil, maar het wordt hun een instrument van verharding en vloek. Zij ontvangen den levenden Christus niet. Ten slotte houden ze in hun handen niets dan het naakte, kale teeken — een stukje brood en een beker wijn.

En weer komt die oude, altijd opnieuw opduikende, vraag op ons af: is dan het Avondmaal voor zulke Avondmaalsgangers geen waar, vol, echt sacrament?

Maar ook nu zullen we naar Calvijn luisteren als hij ons voorhoudt, dat de sacramenten altijd ware, echte, krachtige sacramenten blijven als ze naar de instelling van Christus worden uitgereikt. Ik beken en daarom voeg ik het er duidelijk aan toe, dat het lichaam van Christus zoowel aan de boozen als aan de goeden wordt aangeboden. En dat is voldoende om te bewijzen, dat de kracht van het sacrament en de trouw Gods ook in het aan onwaardigen bediende sacrament ongeschonden blijft. Want God beeldt daarin voor de boozen het beeld van het lichaam van zijn Zoon niet

1) Panis est Christi corpus: quia certo testatur exhiberi nobis corpus illud quod figurat: vel quia Dominus visibile illud symbolum nobis porrigendo una dat etiam nobis suum corpus: neque enim fallax est Christus, qui vacuis figuris nos ludat.

2) Illud mihi est extra controversiam, veritatem hic cum suo signo coniunctam esse: hoc est, non minus vere nos, quantum ad vim spirituale attinet, particeps corporis Christi fieri, quam pane vescimur.

3) Realiter (ut vulgo loquuntur), hoc est, vere nobis in coena dari Christi corpus, ut sit animis nostris in cibum salutarem.